

v Istri in Rogatcu in večkrat se je odzval vabilu bivšega nadškofa olomuškega dr. Kohna ter ga je posečal v Ehrenhausnu. Izmed ogrskih Slovencev je obenem z njegovim imenom imenovati častiljivega starega cankovskega župnika Borovnjaka († 1909), in izmed mlajšega zaroda nekaj mož, ki jih je Ivanóczy spravil v šole: „dolenskega“ plebanoša Jos. Klekla (mlajšega), somboteljskega škofijskega tajnika dr. Fr. Rogača in pred kratkim umrlega delavnega nabiratelja narodnega blaga, Štefana Kúharja.

Ivan Vezenj.

V. S. Reymont: Poljski kmetje. Roman. — Kmet je jedro, duša in kri naroda. Ako ostane kmet zdrav, zaveden, je narod nepremagljiv; kjer propada kmet v strasti, alkoholizem, lenobo in narodno nezavednost, je narod izgubljen vzlic kulturi in največji imovitosti inteligence. Stoletja so s krvavimi vojnami, vstajami, notranjimi boji in preganjanji s strani mogočnih sosedov vršala kakor strašne nevihte preko poljskega naroda. Ko je doseglo poljsko kraljestvo uprav velikanski vpliv v Evropi ter je bil poljski dvor eden najsijajnejših, je otopelo presito poljsko plemstvo ter se je izkvarilo sebično poljsko duhovništvo; propadlo je končno v nasladah in grehah izžeto poljsko kraljestvo, — toda poljski kmet je ostal zdrav po duhu in srcu večno sveži sin svojih junaških pradedov, in poljski narod ni izginil.

Moderni poljski pisatelj Vladislav Stanislav Reymont je napisal velikanski roman „Poljski kmetje“. Roman je zajet iz življenja na Ruskem Poljskem pred nekako desetimi leti. Razdeljen v štiri knjige: „Jesen“, „Zima“, „Pomlad“ in „Poletje“, opisuje ta roman realistično in verno vse življenje in delovanje v poljski vasi tekom enega leta. Med mnogimi poljskimi pesnitvami s kmečkimi motivi so zlasti trije umotvori posebno zanimivi in umetniško veliki: Stanislava Wyspiańskega drama „Svatba“, Marije Konopnicke ep „Gospod Balcer v Braziliji“ in Reymontovi „Poljski kmetje“. Ta poslednji roman, v katerem se združujeta prav posebno temperamenten naturalizem in globoko poznanje poljskega kmečkega dela in žitja, je do vseh malenkosti in tančin resnična slika poljskih vasi in vaščanov. Kdor hoče poljskega kmeta, njegove razmere na Ruskem Poljskem dobro spoznati ter obenem razumeti vzroke sovražne napetosti med Poljaki, Rusi, židi in Nemci, naj prečita ta prekrasni, dramatičnih prizorov in lirskih slik prebogati umotvor!

Reymont je zaveden Poljak z dušo in krvjo, ki pozna vaško poljsko dejanje in nehanje do ničnosti natančno, poljsko kmečko dušo pa do najbolj skritih kotičkov in gub. Mladost je preživel na kmetih kot sin vaškega organista ter se je vračal pozneje kot igravec, delavec, meniški novinec in kot pisatelj vedno in vedno med svoje kmečke rojake. V njegovem romanu sta „glavna junaka“, središče dejanja, narava in občina; „rdeča nit“ pa se ovije okoli usode krasne Jagne, zale kmečke Magdalene grešnice in spokornice, ki se borita za njeno ljubezen stara grča, bogati kmet vdovec Boryna in njegov oženjeni sin Antek. Okoli teh se vrtil usoda najrazličnejših kmečkih tipov obeh spolov in vseh starosti, od beračice Agate preko kočarjev in kočaric, hlapcev in dekel, do bogatega renegata mlinarja, spletarskega lopova kovača, za vse sposobnega samouka Matije, židovskega krčmarja, do goljufnega župana in pokmetenega župnika. Dolga, pisana, nad vse zanimiva galerija poljskih značajev.

In kakšen je poljski kmet, čigar usoda je zvezana z Rusijo? Poljski kmet še ni izgubil značaja zatiranega tlačana; nezaupanje in sovraštvo proti poljski inteligenci in zlasti proti poljskemu plemištvu ni še doslej izginilo iz kmečkega srca. Oblastnost sebičnih in goljufnih županov in občinskih pisarjev, ruskih uradnikov, je še dandanes do neba vpíjoča. Praznoverstvo in temno pobožništvo imata na

kmečko poljsko dušo še vso moč. Socijalna beda, stradanje in pomanjkanje med kmečkimi kočarji je zlasti spomladi strašno. Število kmečkih beračev je naravnost ogromno. Življenje po vaseh je neprestano trpljenje, ki ga povečujejo še besni razpori med sosedi in ostudno zmerjanje, psovanje in celo pretepanje med sosedami. Vsega pa sta kriva strastni alkoholizem in najpopolnejši analfabetizem. Žganje in arak pijejo poljski kmetje pri vsaki priliki, pri botrinjah, na svatbah in po pogrebni pojedinah, v veselju in žalosti, pijo ga moški in ženske pa tudi otroci. Žganje je po Reymontu edina pijača, ki jo razen vode pozna poljski kmet, in ljubi ga strastno ter se ž njim ubija. Pisati ne zna v veliki vasi poleg občinskega pisarja, župana in župnika skoraj nihče; celo najboljši kmetje in najboljše kmetice na velikih posestvih so analfabetje. Čitati zna redkokdo, a le tiskano, pismo pa prenašajo od hiše do hiše, predno iztaknejo koga, ki z muko prečrkuje. Cela okrožja so brez šol. Otroke uče pozimi par tednov pisati in čitati potujoči berači; toda le nekateri imajo veselje za učenje in le redki so starši, ki silijo svojo deco v tako šolo. Prave šole in strokovno izobraženega učitelja kmetje sploh ne marajo, ker bi se jim s tem zvišali davki in doklade. Kjer pa naj bi se šola ustanovila, zahteva vlada, da mora biti ruska. Poljski kmetje se seveda bunijo proti ruski šoli, toda vlada jih z orožniki prisili, da glasujejo vsaj nekateri zanje, ruski načelnik pa veliko manjšino oddanih glasov goljufno izpremeni v znatno večino. Reymont je opisal tako kmečko zborovanje za ustanovitev ruske šole prav klasično. Tajni podpihovalci pač netijo upor, a upornost brez izobrazbe in poznanja zakonov ostaja brez uspeha. Toda poljski kmet je sila marljiv in delaven kakor mravlja; svojo zemljo ljubi in za krivico, ki mu jo hoče prizadeti poljski šlahič na občinskem gozdu, se dvignejo cele vasi ter naskočijo grajščinske posle s sekirami, vilami in kosami. Krvava bitka za tak gozd je biser v Reymontovem romanu. Komunistično demokratični nazori vladajo v poljski vasi; skupnost vaščanov v obrambi pravic in zavračanju krivic je ohranjena še doslej vzlic prevladujočemu egoizmu pri posameznikih. Poljski kmetje so zvesti starim poljskim narodnim šegam in običajem, narodni noši in pesmi, narodnim plesom in praznikom. Potujčiti in raznaroditi jih ne more nobeno nasilje. Ruska vlada je poljskega kmeta zanemarila v vseh ozirih; toda poljski kmet se je znal ohraniti zdravega, krepkega, narodno neuklonjivega, ostal je zvesto vdan sporočilom svojih pradedov ter se oklepa proti vsem spletkam in tiranijam sovražnih vlad svoje materinščine ter je ostal preko vseh krvavih vojskâ in nesreč velik, hraber in nepremagljiv.

Fr. Govekar.

Iso Velikanović, Srijemske priče. Izdalo „Društvo hrvatskih književnika“. („Savremeni hrvatski pisci“, 34. knjiga). Zagreb, 1915. 80. 157 str. Cena 2 K.

Z zaupanjem, ki si ga je pisatelj pri meni pridobil s svojim šaljivim epom „Otmica“, sem vzel knjigo v roke. In nisem se varal v svoji veri, zakaj tudi ta knjiga je vredna svojih prednic. V njej je zbranih 13 črtic. Na lahkih valčkih nekake idilske humoristike se zibljejo Velikanovičevi brbljavi strici, klepetavi penzionisti, vsevedoči zgovorni mlinski gostje, navidezni možje, ženske s svojo logiko, gramatiko in kuhinjo, sremski veliki grešniki in njih še večji tožitelji, ošvrknjeni pisatelji in njih kritiki, junaki jugoslovanskih sreč in nesreč, cirilice in latinice, sremskega jezika in tujščine. Najbolj sremska in ob enem najobsežnejša je zadnja črtica „Odkritje Srijema“, najboljša pa „Čičo Firducija“; ponesrečena ni nobena.

Dr. Fr. Ilešič.